

Enligt sändlista

Byggnadsminnesförklaring av Statens bakteriologiska laboratorium, fastigheterna Laboratoriet 1, 3, 4 och 5 samt Huvudsta 4:1 (skifte 2 samt del av skifte 1) i Solna stad

Beslut

Länsstyrelsen i Stockholms län förklarar med stöd av 3 kapitlet 1 § kulturmiljölagen (1988:950)(KML) Statens bakteriologiska laboratorium med byggnader och park (se bilaga 1) på fastigheterna Laboratoriet 1, 3, 4 och 5 samt Huvudsta 4:1 (skifte 2 samt del av skifte 1) för byggnadsminne. För byggnadsminnet fastställs nedan angivna skyddsbestämmelser.

Beslutet ersätter tidigare beslut om byggnadsminnesförklaring från den 21 april 1995 med dnr 221-95-6924.

Skyddsbestämmelser

För byggnadsminnet gäller följande skyddsbestämmelser:

1. De på bifogad karta med nr 1 A, AB, 26 B, 2 D, 3 E, 4 F, 5 H, 6 K, 7 N, 8 OA, 9 OB, 10 OC, 11 RA, 13 T och 44 ZB numrerade byggnaderna får inte rivas, flyttas, till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I huvudbyggnaden (1 A) får ingrepp inte göras i ursprunglig fast inredning i huvudentrén och centralhallen.
3. Byggnaderna ska underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med traditionella byggnadsmaterial och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
4. Den yttre miljön inom byggnadsminnet (se bilaga 1) ska bevaras och underhållas. Inom området får inte nya byggnader uppföras. Sådana åtgärder får inte vidtas med mark, topografi eller vegetation att områdets karaktär förvanskas. Vegetation ska vårdas så att samspelet mellan yttre miljö och byggnader bibehålls. Befintliga murar ska bevaras. Skyltning, belysningsarmatur m.m. ska vara utformad med särskild hänsyn till den kulturhistoriskt värdefulla miljön.

Beskrivning av ärendet

Byggnaderna förklarades enligt regeringsbeslut den 10 juni 1993 för statligt byggnadsminne. Skyddsföreskrifter som utarbetats av Riksantikvarieämbetet fastställdes enligt samma beslut.

BESLUTDatum
2016-04-20Beteckning
4321-7970-2016

Enligt avtal mellan Svenska staten och Vasakronan AB övergick byggnaderna med full äganderätt till Vasakronan AB den 1 oktober 1993. Byggnaderna övergick därmed till att utgöra enskilt byggnadsminne enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (nuvarande kulturmiljölagen, KML). Länsstyrelsen meddelande genom beslut den 21 april (dnr 221-95-6924) förklaring om övergången och fastställde skyddsföreskrifterna enligt KML den 21 april 1995.

Fastigheten såldes senare av Vasakronan AB till Selmer bygg, som i början av 2000-talet lät uppföra tre bostadshus i områdets norra del, norr om den centrala gräsytan. Skanska fastigheter köpte sedan fastigheten och fortsatte arbetet med att utveckla fastigheten. Ett större planarbete sattes igång för att utreda förutsättningarna. Enligt de skyddsbestämmelser som beslutats för byggnadsminnet, och som fram till denna dag gäller, utgör tomten skyddsområde för byggnadsminnet. Vad tomten omfattar är inte närmare definierat. Sådana åtgärder får inte vidtas med mark, topografi och vegetation att byggnadsminnets karaktär förvanskas. Byggnadsförbud finns endast på den öppna gräsytan i områdets centrala del.

Vid tiden för planarbetets igångsättande stod flera av de centrala byggnaderna inom byggnadsminnet tomma och långsiktig plan för förvaltning av dessa saknades. Länsstyrelsen konstaterade i de inledande diskussionerna kring områdets utveckling att exploatering för bostäder och kontor kunde diskuteras inom området, förutsatt att byggnadsminnets värden kunde preciseras ytterligare och skyddas från skada. Syftet var att genom en nyexploatering samtidigt skapa förutsättningar för en kulturhistoriskt orienterad förvaltning av byggnadsminnet med högt ställda antikvariska krav.

Ett omfattande antikvariskt utredningsarbete inleddes på grund av den planerade exploateringen och bedrevs parallellt med planarbetet. Genom utredningen konstaterades att områdets värden helt var koncentrerade till det centrala bebyggelseområdet med byggnader och parkmark. Fastighetens mer perifera delar utgjordes av mark som använts som bete för försöksdjur och som samtidigt skapade en skyddszon mot omgivande stad. Inom detta område fanns inga kulturhistoriska värden utöver det faktum att marken, genom att den inte brukades, fortfarande vittnade om dess ursprungliga funktioner.

Med utgångspunkt i skyddsföreskrifterna, den antikvariska utredningens resultat och i de behov som fanns hos Solna stad att bygga bostäder och samtidigt skapa en mer sammanhängande stadsbygd inom området bedömde Länsstyrelsen att en komplettering med bostäder i områdets perifera delar kunde ske utan att byggnadsminnets värden skadades, och att en bättre förvaltningssituation därigenom kunde åstadkommas för områdets värdefulla delar. En ny plan för området med denna inriktning antogs av Solna stad i juni 2009.

Exploatering i enlighet med planen pågår och de flesta beslut av betydelse för byggnadsminnet är nu fattade. Huvudbyggnaden har styckats av och sålts och har fått en ny användning. I samband med detta har en antikvariskt orienterad

BESLUTDatum
2016-04-20Beteckning
4321-7970-2016

restaurering genomförts, som säkerställt byggnadens kulturhistoriska värden. Verksamhet med anknytning till vaccinframställning pågår fortfarande i flera av de övriga skyddade byggnaderna.

Med anledning av ovanstående utveckling bedömer Länsstyrelsen att det är lämpligt att avgränsa byggnadsminnet tydligare, så att de nyexploaterade områdena undantas från byggnadsminnets skyddsområde. De skyddsföreskrifter som nu fastställs motsvarar i princip de skyddsföreskrifter som tidigare omfattat anläggningen. Byggnadsminnets område har dock inskränkts och bestämmelserna för den värdefulla yttre miljön har anpassats så att de bättre stämmer överens med de bestämmelser som finns i gällande plan för området.

I det tidigare beslutet hade av misstag byggnad 12 Z skyddats istället för, vilket varit avsikten, byggnad 44 ZB. Detta misstag har nu rättas till. I den nya byggnadsminnesförklaringen inbegrips även byggnad 26 B och 10 OC. Byggnad 26 B ritades ursprungligen av Asplund och inrymde bibliotek och mäss. Byggnaden utvidgades väsentligt 1961 efter ritningar av Ancker Gate Lindegren. Även byggnad 10 C ritades av Asplund och fungerade som isoleringsstall. Båda byggnaderna omfattas sedan tidigare av skyddsbestämmelser i plan. Byggnad AB sågs vid tiden för byggnadsminnesförklaringen som del av byggnad 1 A men har senare fått beteckningen AB. I detta beslut har den nya benämningen ersatt den äldre.

På fastigheten Laboratoriet 5 har beslut tidigare fattats om uppförande av ett kontorshus. Länsstyrelsen lämnade tillstånd i anslutning till nybyggnationen den 23 februari 2016 (dnr 4322-3860-2016). Länsstyrelsens tillstånd kvarstår när det nya beslutet om byggnadsminnesförklaring börjar gälla.

Kulturhistorisk beskrivning***Bakgrund***

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL) inrättades som egen myndighet 1918, efter en delning av den 1909 inrättade Statsmedicinska anstalten. Den nya myndighetens uppgift var att bedriva forskning inom det epidemiologiska området för att förebygga och bekämpa infektionssjukdomar. Inledningsvis bedrevs arbetet i hyrda lokaler i innerstaden, men när verksamheten växte behövdes lokaler som var anpassade för de specifika behoven. Efter en arkitektävling uppfördes därför Statens bakteriologiska laboratoriums anläggning i Huvudsta under 1930-talet. Anläggningen omfattar såväl laborieutrymmen som byggnader som specialanpassades för de försöksdjur som användes i arbetet, bland annat kalvar, apor, marsvin, kaniner, möss, fåglar och fiskar. Vid sidan av dessa fanns stallar för ett stort antal hästar, som användes som blodgivare för framställning av serum.

Vid SBL bedrevs forskning och vaccintillverkning som haft utomordentligt stor betydelse för såväl den svenska folkhälsan som för den internationella forskningen inom området. Forskningen berörde alla de stora folksjukdomarna som polio, difteri, stelkramp, mässling, påssjuka, röda hund, smittkoppor och

BESLUTDatum
2016-04-20Beteckning
4321-7970-2016

tuberkulos, samt sexuellt överförbara sjukdomar som syfilis, gonorré och AIDS. Inom flera områden var SBL världsledande.

Verksamheten upphörde 1993. Då inrättades istället Smittskyddsinstitutet, som tog över forskningsverksamheten, och det privata företaget SBL Vaccin AB, som fortsatte med vaccintillverkning. SBL Vaccin AB bedriver fortfarande verksamhet i delar av anläggningen i Huvudsta. I samband med att SBL delades upp 1993 förklarades anläggningen som statligt byggnadsminne.

Områdeshistoria

SBL:s anläggning i Huvudsta uppfördes 1936-40. Ritningarna till anläggningen gjordes av arkitekt Gunnar Asplund efter en inbjuden tävling 1933.

Byggnadsområdet var ett öppet fält där en låg bergknalle reste sig i ena hörnet. Anläggningen skulle innehålla laboratorier och andra arbetslokaler liksom stallbyggnader för försöksdjuren. Risken för smittspridning krävde ett öppet byggnadssätt med relativt stora avstånd mellan byggnaderna.

Asplunds förslag tillvaratog terrängens naturliga förutsättningar. Huvudbyggnaden med de väsentliga laboratorierna gavs en dominerande plats på bergknallen, medan de mindre laboratoriebyggnaderna fick ett mer undanskymt läge bakom denna. Den naturliga vegetationen i anslutning till kullen bevarades i huvudsak. Stallbyggnaderna med sin enkla uniforma arkitektur grupperades längs kanten på en öppen gräsyta som sträcker sig från entrén mot kullen med huvudbyggnaden. Vid entrén till området placerades en portvaksbyggnad. En väg löper som en central axel genom området från entrén, mellan den öppna gräsytan och stallarna och mot huvudbyggnaden i fonden på kullen. Det dominerande fasadmaterialet i hela anläggningen är gult tegel, i stallbyggnaderna kompletterat med korrugerad grå eternit, ljusst gula och vita snickerier, vita plåtdetaljer och ljusa tak.

Anläggningen bestod ursprungligen av femton byggnader, av vilka en del var förbundna med varandra av täckta gångar. Byggnadernas planlösning och interiörutformning styrdes i första hand av de funktionella kraven men det gavs även utrymme för estetiska överväganden. Det är främst huvudbyggnaden med entré och centralhall som getts en mer monumental interiör gestaltning. Centralhallen, som sträcker sig genom hela huvudbyggnadens höjd, är omsorgsfullt utformad både vad gäller planlösning och detaljer och har fungerat som förebild för flera liknande rumsgestaltningar under 1950- och 60-talen. I hallen byggdes spiraltrappa, hiss och kylrum som fristående konstruktioner, och kring densamma grupperades arbetslokalerna. Centralhallen har även en viktig funktion i de nyskapande ventilations- och uppvärmningssystem som byggnaden försågs med, och som bland annat utgjorde ett tidigt exempel på värmeåtervinning.

Anläggningen har efter uppförandet utvidgats betydligt, såväl genom tillbyggnader som uppförande av nya byggnader. En första större utbyggnad gjordes redan 1946, då byggnaderna AB, D och T byggdes till efter ritningar av arkitekt Joel Lundeqvist. Ett flertal stora tillbyggnadsarbeten har sedan genomförts under 1960- till 80-tal. I huvudsak har tilläggen utformats i linje med

BESLUTDatum
2016-04-20Beteckning
4321-7970-2016

Asplunds ursprungliga arkitektoniska angreppssätt avseende volymer och materialval.

En ny plan för området antogs av Solna stad 2009. I enlighet med planen pågår exploatering av de områden i öster och söder som tidigare rymt beteshagar för hästar. I områdets centrala del har flera byggnader, däribland huvudbyggnaden, restaurerats och byggts om för hotell- och restaurangverksamhet. I enlighet med planens intentioner har flera av de tillbyggnader av Asplunds byggnader som under åren gjorts för SBL, men som bedömts sakna kulturhistoriska värden, rivits och de ursprungliga volymerna har återställts.

Motivering till beslutet

SBL har genom sin forskning och vaccinfremställning haft en utomordentligt stor betydelse för den svenska folkhälsan genom bidragen till att bekämpa såväl våra stora folksjukdomar som sexuellt överförbara sjukdomar. Verksamheten har haft stor internationell betydelse och varit världsledande på vissa områden. Anläggningen uppfördes specifikt för SBL:s verksamhet och berättar därigenom om hur arbetet bedrivits och utvecklats under 1900-talet. Anläggningen visar även på folkhemmets syn på hälsa och på statens roll som kvalitativt medveten byggherre.

Anläggningen ritades av Gunnar Asplund som tillhör en av de få svenska arkitekter som vunnit internationell ryktbarhet. I hans ganska begränsade produktion utgör Statens bakteriologiska laboratorium ett av de viktigaste verken. Anläggningen som helhet, med byggnadernas utformning och samspel med den naturliga topografin och vegetationen på platsen, berättar såväl om Asplunds gestaltningsidéer och formspråk som om funktionalismen i Sverige. Anläggningen intar en framträdande plats i den svenska arkitekturhistorien och kom att få stor betydelse för byggandet i Sverige under 1940- och 50-talen. Särskilt för den tidens skol- och institutionsbyggande var anläggningen en förebild. Huvudbyggnadens interiör med den stora centralhallen har bedömts utgöra en av de viktigaste rumsgestaltningarna i 1900-talets svenska arkitektur. Även övriga interiörer som har bevarat sin ursprungliga karaktär är av högt konstnärligt och kulturhistoriska värde. Anläggningens flexibla och rationella arkitektur liksom tekniskt innovativa installationer som huvudbyggnadens värmesystem utgör intressanta aspekter på utvecklingen av byggandet vid tiden.

Bestämmelser som beslutet grundas på

En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får enligt 3 kapitlet 1 § KML förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

BESLUTDatum
2016-04-20Beteckning
4321-7970-2016

När en byggnad förklaras för byggnadsminne, ska länsstyrelsen enligt 3 kapitlet 2 § KML genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras. Om det behövs får föreskrifterna också innehålla bestämmelser om att ett område kring byggnaden ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.

Enligt 3 kapitlet 3 § KML ska skyddsbestämmelser så långt möjligt utformas i samförstånd med byggnadens ägare och ägare till kringliggande markområde. Ägaren får inte åläggas mera omfattande skyldigheter än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bibehålla byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Hänsyn ska tas till byggnadens användning och ägarens skäliga önskemål.

Information

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kapitlet 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen ska utföras samt den dokumentation som behövs.

Länsstyrelsen bistår med råd och anvisningar för fastighetens underhåll och vård i linje med skyddsbestämmelserna.

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Förvaltningsrätten i Stockholm enligt bilaga.

Detta beslut har fattats av samhällsbyggnadsdirektör Patrik Åhnberg samt 1:e antikvarie Britta Roos, föredragande. I den slutliga handläggningen har också länsassessor Gunilla Nordbeck samt enhetschef Louise Schlyter deltagit.

Patrik Åhnberg

Britta Roos

Bilaga

1. Karta över byggnadsminnet med skyddsområde
2. Besvärshänvisning

Sändlista

Kommunstyrelsen Solna stad, 171 86 Solna
Sarabate Nord AB, c/o Skanska Fastigheter Stockholm AB, 112 74 Stockholm
Skat AB, c/o Byråassistans AB, Box 92132, 120 08 Stockholm

BESLUT

Datum
2016-04-20

Beteckning
4321-7970-2016

Kopia till

Riksantikvarieämbetet

Stockholms läns museum

Byggnadsnämnden i Solna stad (med lagakraftsbevis)

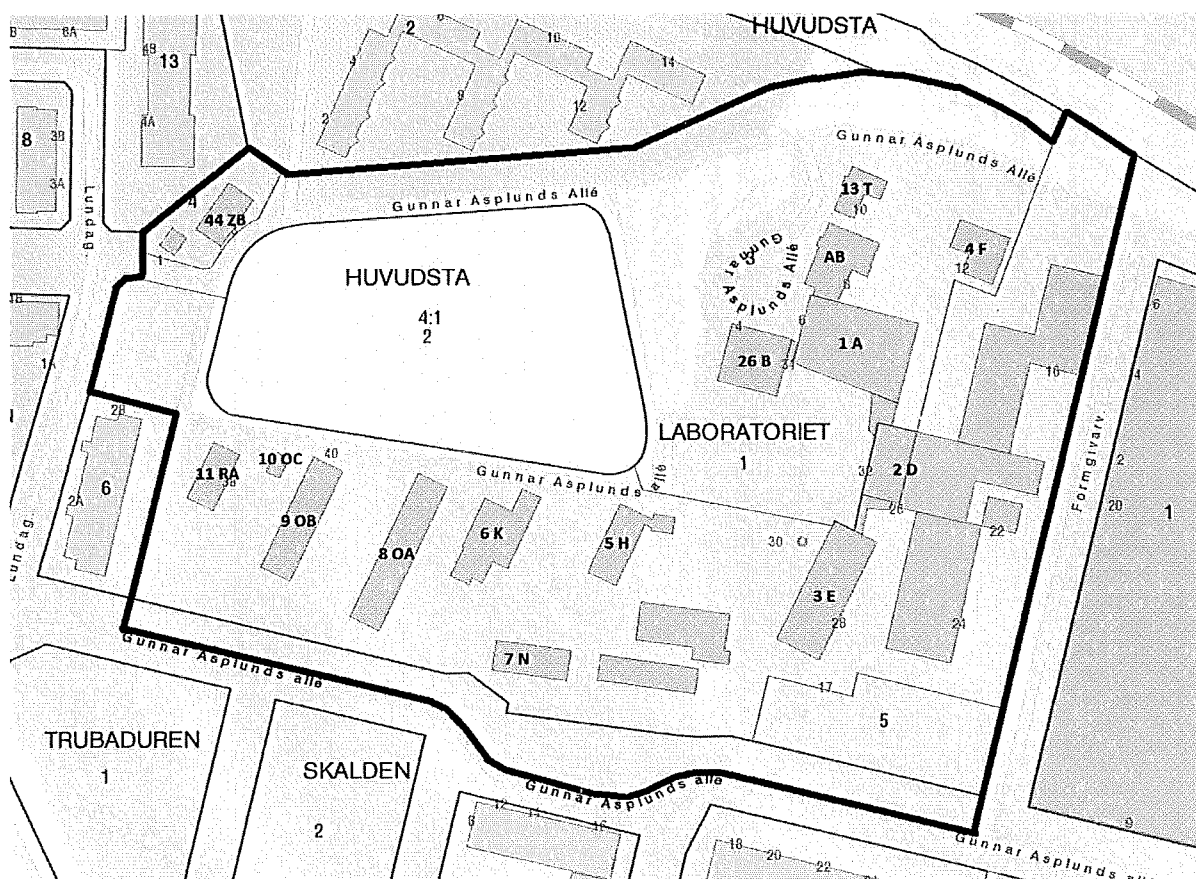
VicNatur för registrering i FDS

Sbk, Hla

BESLUT

Datum
2016-04-20Beteckning
4321-7970-2016

Bilaga 1. Karta över byggnadsminnet

Heldragen svart linje markerar byggnadsminnets gräns.

Byggnadsminnet omfattar hela anläggningen Statens bakteriologiska laboratorium med särskilt utpekade byggnader och omgivande park.

Byggnader som omfattas av skyddsbestämmelser med ursprunglig funktion angiven:

1 A	Huvudbyggnaden, administration och laboratorier
AB	Del av huvudbyggnad, administration och vaktmästeri
26 B	Mäss och bibliotek
2 D	Laboratorium
3 E	Serumframställning med blodtappning och laboratorier
4 F	Pest och koleralaboratorium
5 H	Smådjursstall
6 K	Kalvstall
7 N	Operations- och obduktionsbyggnad för kalvar
8 OA	Stora häststallet
9 OB	Lilla häststallet
10 OC	Isoleringsstall
11 RA	Vagnslider, garage och smedja
13 T	Garage (vaktmästeri i tillbyggnad från 1946).
44 ZB	Portvaktstuga och mäss för stallpersonal